

MALMÖ HÖGSKOLA
Fakulteten för
Lärande och samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng

”Vår profession är att vara neutral”

Om studie- och yrkesvägledares tolkningar och föreställningar gällande genus

Our profession is to be neutral

About career counsellors interpretations and conceptions regarding gender

Karolina Juhlin
Caroline Österberg

Studie- och yrkesvägledarexamen 180 hp

Datum för uppsattsseminarium: 2013-12-20

Examinator: Jan Anders Andersson

Handledare: Frida Wikstrand

Sammanfattning

Arbetsmarknaden är könssegregerad, och uppdelningen påbörjas redan i tidig ålder. Studie- och yrkesvägledarna är enligt lag skyldiga att arbeta för att kön inte ska reproduceras, samtidigt visar andra studier att studie- och yrkesvägledarna inte följer lagtexten.

Syftet är att undersöka hur studie- och yrkesvägledarna skapar ett arbetssätt utifrån deras tolkning av läroplanen § 2.6, gällande genus, i elevernas valprocess till gymnasiet. Studien undersöker också vilka faktorer som kan ha varit bidragande till studie- och yrkesvägledarnas faktiska tolkning av läroplanen § 2.6.

Teorier som har använts i studien är föreställningar av yrken, konstruktioner av könsroller och teori om tolkning och översättning. Kvalitativ metod med åtta intervjuer har använts för att samla in det empiriska materialet.

Resultat som framkommit under studien är att alla informanter har olika föreställningar och tolkar lagtexten olika beroende på vad de har med sig från bland annat barndomen och tidigare erfarenheter. Detta gör att alla informanter som deltagit i studien har ett eget individuellt anpassat arbetssätt som beror på vad de har med sig sedan tidigare och deras syn på genus. En av slutsatserna är att studie- och yrkesvägledarna lägger stor vikt vid vad de lärt sig på utbildningen, däribland deras förhållningssätt till neutralitet, och mindre vikt på vad lagtexten § 2.6 anser som viktigt.

Nyckelord: Föreställningar, Genus, Könssegregation, Studie- och yrkesvägledare, Styrdokument och Tolkningar.

Förord

Vi vill tacka vår handledare, Frida Wikstrand, för alla tips och idéer samt det stöd hon har gett oss under skrivandets gång. Vi vill även tacka de informanter som ställt upp och bidragit till att denna studie har varit genomförbar. Ett tack riktas också till de personer som hjälpt oss med korrekturläsning av examensarbetet.

Vi har valt att dela upp arbetet emellan oss. Karolina har skrivit inledning och teori och Caroline har skrivit tidigare forskning och metod. Resultat, analys och diskussion har vi valt att skriva tillsammans. Oavsett att vissa delar har skrivits enskilt, har vi arbetat ihop delarna tillsammans. Vi har båda tagit lika stort ansvar och gett tips och idéer till varandra under arbetets gång.

Malmö, 9 december 2013

Karolina Juhlin och Caroline Österberg

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Syfte.....	8
1.2 Frågeställningar	8
1.3 Begreppsdefinition	9
1.3.1 Genus.....	9
1.3.2 Könnssegregering	9
1.4 Disposition av uppsatsen	10
2 Tidigare forskning	11
2.1 Arbetsmarknaden är könsssegregerad.....	11
2.2 Orsaker till könsssegregeringen	12
2.3 Det genomförs könsstereotypa val	14
2.4 Konsekvenser av könsssegregering.....	15
2.5 Sammanfattning.....	15
3 Teori	17
3.1 Föreställningar av yrken	17
3.2 Konstruerande av könsroller.....	18
3.3 Teori om tolkning och översättning.....	19
3.4 Sammanfattning.....	21
4 Metod	22
4.1 Metodval.....	22
4.2 Urval	22
4.3 Genomförande	23
4.4 Intervjuformulär.....	24
4.5 Analysmetod.....	24
4.6 Validitet och reliabilitet	24
4.7 Etiska ställningstagande	25

5 Resultat och analys	26
5.1 Föreställningar av genus.....	26
5.1.1 Analys.....	29
5.2 Tolkning av lagtext.....	31
5.2.1 Analys.....	32
5.3 Arbetsätt gällande genus	33
5.3.1 Analys.....	36
5.4 Sammanfattande slutsatser	37
6 Diskussion.....	39
6.1 Resultatdiskussion	39
6.1.1 Förslag på utvecklingsmöjligheter	40
6.2 Metoddiskussion.....	40
6.3 Teoridiskussion.....	41
6.4 Neutralitet	42
6.5 Förslag på fortsatt forskning.....	43
Referenslista
Bilaga 1
Bilaga 2
Bilaga 3
Bilaga 4
Bilaga 5

1 Inledning

Den svenska arbetsmarknaden är kraftigt könsegregerad, det visar bland annat statistik från Statistiska Centralbyrån (På tal om kvinnor och män 2012). Göran Ahrne, Christine Roman och Mats Franzén (2008, 185) menar att könssegregeringen startar redan i grundskolan, när eleverna ska göra sitt gymnasieval. Andelen tjejer och killar som väljer att läsa på de gymnasieprogram som är överrepresenterade av det egna könet har inte förändrats över tid (Sandell 2007, 172).

Ahrne m.fl. (2008, 185) säger också att grundskoleelevernas val grundas på hur arbetsmarknaden ser ut och vilka yrken som anses vara kvinnliga respektive manliga. När grundskoleelever gör sitt gymnasieval är de starkt påverkade av sin könsidentitet. Vid 6 till 8 års ålder utvecklar individer deras könsidentitet, vilket påverkar vad individen ser som manligt respektive kvinnligt (Gottfredson 1981, 559). Detta gör att eleverna känner behov av att markera sin identitet, något som i sin tur kan ligga till grund för den könssegregering som finns (Ahrne, Roman och Franzén 2008, 186).

Bland de trettio största yrkena i Sverige idag är det bara tre yrken som är könsneutrala, nämligen kock, läkare och universitets- och högskolelärare. Övriga yrken är antingen kodade som kvinnliga eller manliga yrken. Kvinnor är kraftigt överrepresenterade inom vårdyrken medan män är överrepresenterade inom de tekniskt kodade yrkena (På tal om kvinnor och män 2012, 62-63).

Det finns givetvis flera konsekvenser av könssegregering. En konsekvens som skapas av att arbetsmarknaden är könssegregerad är att män och kvinnors arbeten värderas olika, därmed skapas också löneskillnader mellan könen (Gemzöe 2010, 17). Inom de tio vanligaste yrkesgrupperna visas stora löneskillnader mellan män och kvinnor. Exempelvis får en kvinnlig mäklare omkring 31000 kronor i månadslön medan män som arbetar som mäklare får ungefär 38500 kronor i månadslön (På tal om kvinnor och män 2012, 73).

I LGR 11, läroplanen för grundskolan, § 2.6 beskrivs hur personalen på grundskolor och därmed även studie- och yrkesvägledarna skall förhålla sig angående genus i deras arbete (Lgr 11 2011, 14).

§ 2.6 Bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund (Lgr 11 2011, 14).

Med detta menas att studie- och yrkesvägledaren skall arbeta för att motverka exempelvis begränsningar gällande bland annat kön. Samtidigt visar skolinspektionen, i en rapport (2013), att ingen av studie- och yrkesvägledarna på de granskade skolorna arbetar aktivt med att motverka begränsningar kopplade till kön (Skolinspektionen 2013, 25).

Utifrån det som skrivits ovan, visar det att det finns ett problem med könssegregering på utbildnings- och arbetsmarknaden. Därför är vi intresserade av hur studie- och yrkesvägledarna översätter och tolkar lagtexten, och vad som påverkar deras tolkningar och tankar av lagtexten och hur de väljer att arbeta med dessa frågor.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur studie- och yrkesvägledarna skapar ett arbetssätt utifrån deras tolkning av läroplanen § 2.6, gällande genus, i elevernas valprocess till gymnasiet. Studien undersöker också vilka faktorer som kan ha varit bidragande till studie- och yrkesvägledarnas faktiska tolkning av läroplanen § 2.6.

1.2 Frågeställningar

1. Hur har studie- och yrkesvägledarnas föreställningar om genus konstruerats?
2. Hur tolkar och översätter studie- och yrkesvägledarna lagtexten § 2.6?
3. Hur påverkas studie- och yrkesvägledarnas arbetssätt utifrån deras föreställningar om genus och tolkningar av lagtexten § 2.6?

1.3 Begreppsdefinition

Här förklaras begrepp som används kontinuerligt i uppsatsen och som anses vara av relevans att definiera, för en förståelse för vidare läsning. Begreppen förklaras från flera teoretikers perspektiv och belyser sedan hur de används i den här studien.

1.3.1 Genus

Det finns flera definitioner på genus. Eva Gothlin (1999) tar upp olika teoretikers åsikter om vad som anses vara genus. Don Kulick (Gothlin 1999, 5) menar att genus handlar om den kulturella tolkningen av könsskillnader och inte bara könsskillnader i sig. Yvonne Hirdman (Gothlin 1999, 5) menar att genus är en process som innebär att individen bland annat skapar föreställningar, institutioner och praktiker och att dessa leder till att individer antingen får ett feminina eller maskulina genus. Judith Butler (Gothlin 1996, 7) menar att genusidentiteten är en process. Butler menar att kvinnan inte är en kvinna från början utan blir det. Genus är en följd av olika sätt att agera i samhället, exempelvis genom ord och handlingar.

Vi är intresserade av det sociala könet. Vår definition av genus, i den här studien, är de föreställningar människan skapar och lever upp till. Vi är inte intresserade av det biologiska könet.

1.3.2 Könnssegregering

Könnssegregering är den arbetsfördelningen som finns mellan kvinnor och män (Gemzöe, 2006, 85). Soidre (2009) menar att könnssegregeringen är delad i två delar, horisontell- och vertikal könnssegregering. Horisontell könnssegregering, eller glasvägg, innebär att det i branscher, yrken och jobb finns en viss sorteringsprincip mellan kvinnor och män. Vertikal könnssegregering, eller glastak, innebär att män står över kvinnan på arbetsmarknaden. Detta genom att mannen bland annat får högre positioner och mer kvalificerade arbetsuppgifter på arbetsplatsen. Detta gör att kvinnan lätt blir underordnad mannen (Soidre 2009, 396-397).

Vi är intresserade av den horisontella könnssegregeringen. I den här studien definieras könnssegregering som skillnader mellan könen på utbildnings- och arbetsmarknaden.

1.4 Disposition av uppsatsen

Kapitel två, tidigare forskning, tar upp följande områden: det finns könssegregering, vad beror könssegregeringen på, det genomförs könsstereotypa val och sist konsekvenser av könssegregering. Delarna som valts att ta upp i tidigare forskning ger en inblick i det aktuella ämnet.

Vidare berör kapitel tre, de teorier som senare kommer att användas som verktyg i analysen. Teori om föreställningar av yrken, teori om hur könsroller har skapats och teori om tolkning och översättning har använts i den här studien.

Det fjärde kapitlet handlar om hur vi gick till väga när vi bland annat samlat in vårt empiriska material, men också hur vi valde att analysera detta material.

Kapitel fem innehåller resultat och analys av det empiriska material som samlats in. Detta material är indelat i olika tema med efterföljande analys. De teman som valts ut innehåller informanternas föreställningar av genus, deras tolkning av lagtexten och sist deras arbetssätt utifrån genus. Avslutningsvis kommer sammanfattade slutsatser.

Det sista kapitlet är diskussionen och innehåller resultat-, metod- och teoridiskussion. Även en diskussion om neutralitet och förslag på fortsatt forskning nämns i detta kapitel.

2 Tidigare forskning

Tidigare forskning kommer, både ur ett nationellt och internationellt perspektiv, att visa forskning som berör att det finns könssegregering, vad könssegregeringen beror på, att individer gör könsstereotypa val och vad könssegregeringen får för konsekvenser.

2.1 Arbetsmarknaden är könssegregerad

Jenny Bimrose (2010) har ur ett internationellt perspektiv belyst kvinnornas roll på arbetsmarknaden. Forskning visar, menar Bimrose (2010, 376), att arbetande kvinnor har ökat samtidigt visar forskning att det är färre unga kvinnor i arbete, på grund av att arbetslösheten är hög jämfört med tidigare. Män verkar däremot ha mindre intresse av högre utbildningar än kvinnor (Lena Lidström 2010, 122). Kvinnor studerar vid högskolor eller universitet i något större utsträckning än vad män gör. Antalet kvinnor som studerar till yrken inom vård- och omsorgssektorn är betydligt högre än män, män studerar i större utsträckning inom tekniksektorn (På tal om kvinnor och män 2012, 35-36).

Unga människor i skolåldern funderar också över den könssegregering som finns visar forskning av Anna Sandell (2007). Sandell har i intervjuer med elever, i grundskolan, frågat hur eleverna tänker kring jämställdhet. Resultatet visar att tjejer tänker mycket mer på skillnaderna mellan könen än vad killarna gör. Tjejerna är medvetna om att deras kön kan vara ett hinder på arbetsmarknaden, exempelvis att de belönas annorlunda jämfört med killar (Sandell 2007, 127-128 jmf Gottfredson 1981, 560). Detta visar att de kvinnliga eleverna har tankar kring den könssegregering som finns.

Lena Granqvist och Helena Persson (2004) har i sin studie kommit fram till att kvinnors möjlighet till bättre arbete är ungefär hälften så stor jämfört med män. Föräldraledigheten påverkar män och kvinnors karriärchanser minimalt, menar Granqvist och Persson (2004). Forskning visar också att löneskillnaderna är som minst i bland annat Belgien, Australien och Danmark (Bimrose 2010, 383). Deltagarna i Göran Ahrne och Christine Romans

(1997, 44) studie säger att lönen inte är det viktiga, utan det är snarare deras chans att utveckla sin egen identitet som är det som väger tyngst.

Gail Hebson och Jill Rubery (2004, 213) kommer fram till att könssegregeringen som finns idag huvudsakligen består av män vid makten. Statistik visar att det är vanligare med manliga chefer. I kommunala verksamheter är det relativt jämt fördelat mellan manliga och kvinnliga chefer. I den privata sektorn är det nästan uteslutande män som är chefer. Detta utmärker sig också i skillnaden vart kvinnor och män är anställda, kvinnor är oftare anställda inom den offentliga sektorn och män inom den privata sektorn (På tal om kvinnor och män 2012, 92-103).

Eleverna som Sandell (2007) intervjuat har många tankar om skillnaderna mellan könen, ekonomisk makt är något som diskuteras under intervjuerna. Tjejerna menar att killar tjänar mer pengar, genom både vit- och svartarbete (Sandell 2007, 130). Det har även gjorts forskning som föreslår att integrera män och kvinnors arbete och på så sätt försöka undvika könssegregering på arbetsplatser (Martha Blomqvist 2001, 79). Försök har gjorts för att arbetsmarknaden ska bli mindre könssegregerad, exempelvis har vissa arbetsplatser genomfört utbildningar för att förstå arbetslivet ur ett mans- och kvinnoperspektiv. Syftet har varit att personalen ska få mer kunskap i ämnet jämställdhet på arbetsplatsen. Detta eftersom män och kvinnors roller på arbetsmarknaden förändras snabbt, därför är det viktigt med kompetensutbildningar inom ämnet. Detta skulle leda till att allas önskemål skulle tillgodoses (SOU 2004:43, 155-156 och Eva-Maria Forsberg 2001, 136-137).

Sociala förändringar har även lett till förändringar i fördelningen av hushållsarbetet, i hushåll med två förvärvsarbetare (Bimrose 2010, 377 och Ahrne och Roman 1997, 47). Kvinnor har fortsatt att ta det största ansvaret för familjen, även om könsrollerna har blivit mindre traditionella än vad de var tidigare. Bimroses studie visar att Sverige är ett av de mest jämställda länderna i världen, ändå är hushållsarbetet fortfarande ojämnt fördelat mellan könen i Sverige (Bimrose 2010 jmf Lutz C. Kaiser 2007, 80).

2.2 Orsaker till könssegregeringen

Forskare har försökt att förstå och undersöka vad det är som gör att arbetsmarknaden är könssegregerad mellan män och kvinnor. En orsak till varför arbetsmarknaden är könssegregerad kan vara att kvinnan blev utestängd från arbetsmarknaden under början av

1900-talet (SOU 2004:43, 32). "Kvinnor tilläts aldrig från början, när den moderna arbetsmarknaden etablerades, att delta på samma villkor som männen" (SOU 2004:43, 32). Den kvinnliga rösträtten kom först 1920 och gjorde att kvinnan fick demokratiska rättigheter, men på arbetsmarknaden var kvinnan fortfarande instängd i bestämda yrkesroller eftersom den patriarkala strukturen fortfarande präglade arbetsmarknaden (SOU 2004:43, 32).

Anders Lovén och James Dresch (2010) skriver att övergången från grundskolan till gymnasiet infaller i en fas när identitetssökandet är som störst hos eleverna. Det gör att eleverna är särskilt mottagliga för vad andra tycker och tänker. Detta gör i sin tur att individer som befinner sig i den här fasen, integrerar samhällets värderingar och normer och på så sätt blir det en del av individen (Lovén och Dresch 2010, 54 jmf Gottfredson 1981, 547 och 569). Lovén och Dresch (2010, 56) säger att föräldrarna har stor betydelse inför elevernas gymnasieval. Män och kvinnors könsidentiteter är dessutom inte färdigformade när de påbörjar en anställning, utan utvecklas av det som påverkar dem på arbetsplatsen (Hebson och Rubery 2004, 219).

När deltidsarbetet expanderades under 1960-talet var det främst tänkt för kvinnorna, så att de kunde kombinera arbete med att fortsätta vara hemma och ta hand om familjen. Deltidsarbete ansågs tidigt att det sannolikt skulle bli en fälla för kvinnor på arbetsmarknaden (SOU 2004:43, 70-71, Lidström 2010, 122 och Bimrose 2010, 380). Åsa Löfström (2005) skriver till exempel att könssegregeringen som finns på arbetsmarknaden har att göra med att kvinnorna har utökat sitt område där de kan arbeta. Löfström skriver att det inte är konstigt eftersom kvinnan tidigare ansetts vara utestängd från arbetsmarknaden, detta gör att kvinnor idag väljer arbetsområden som kräver lite längre utbildning. För att könssegregeringen ska minskas föreslår Löfström att killar och tjejer bör intressera sig för andra yrkesområden (2005, 19). "Individens fria val" och "arbetsgivares könsstereotypa rekryteringar" (Löfström 2005, 19) kan vara faktorer som påverkar att människan gör könsnormbundna val, skriver Löfström. Kvinnors dåliga villkor, såsom låga löner och deltidsarbeten, kan påverka varför kvinnor i högre grad än män väljer att övergå till det som anses vara manliga yrken (Löfström 2005, 19).

Statistik från SCB (Yrkesstrukturen i Sverige 2012) visar att de yrken som ansetts antingen kvinno- eller mansdominerande fortfarande har samma stämpel. Tiiu Soidre

(2009) har försökt att undersöka om det finns någon teoretisk förklaring till könssegregeringen. Genom att bland annat undersöka hur könssocialisationsteorin kan ha en förklaring, har Soidre kommit fram till att segregeringen kan bero på att kvinnor och män utvecklar olika intressen. Men Soidre skriver också att teorin knappast förklarar varför kvinnan är underordnad mannen (2009, 407).

2.3 Det genomförs könsstereotypa val

I Sandells studie (2007) upplever eleverna att kön inte har någon betydelse inför framtiden. Däremot framkommer det att tjejer i större utsträckning än killar har svårare att bestämma sig för vad de vill göra i framtiden. Yrken som eleverna anser är intressanta är ganska könsbestämda, flickorna vill gärna arbeta med djur medan pojkarna är mer intresserade av tekniskt kodade yrken (Sandell 2007, 126 och Ulf Gruffman 2010, 72). Den enskilde individen måste ta till sig samhällets värderingar och normer, men behöver inte förstå hur beslutet växer fram (Lovén och Dresch 2010, 45). I beslutsprocessen, i exempelvis valet till gymnasiet, påverkas eleverna av omgivningen. Föräldrarnas bakgrund var av betydelse i elevernas gymnasieval. Flickor tycker att gymnasievalet är svårt och känner att de behöver mer vägledning än vad killarna behöver (Lovén och Dresch 2010, 45-47).

Av de elever som deltagit i Gruffmans (2010) studie valde de flesta killarna könstraditionella gymnasieprogram som exempelvis elprogrammet (Gruffman 2010, 73 jmf Sandell 2007, 127). Könstraditionella gymnasieprogram förekom också hos tjejer, då de flesta tjejer exempelvis valde omvårdnadsprogrammet (Gruffman 2010, 76). Elevernas klasstillhörighet hade ingen påverkan i gymnasievalet, valet gjordes ändå i största utsträckning efter könstraditionella gymnasieprogram både hos tjejer och killar (Gruffman 2010, 73-76).

Forskning visar även att killar i lägre grad än tjejer undviker att fråga om hjälp eller ta kontakt med studie- och yrkesvägledare, menar Ulf Gruffman och Gunnar Schedin (2010, 96). Oavsett social bakgrund är det tjejer som söker mer hjälp angående sina studieval. Tjejer funderar mer än killar över sina utbildnings- och yrkesval speciellt under sista året på gymnasiet, där vägvalen är många (Gruffman och Schedin 2010, 97-98).

2.4 Konsekvenser av könssegregering

Forskning visar vidare att kvinnor är mer nöjda med sina jobb än vad männen är, trots att kvinnor ofta har andra arbetsvillkor, menar Kaiser (2007). Nöjdhet på arbetet betyder inte att kvinnorna är mer nöjda med sina arbeten, men det kan bero på att de har lägre förväntningar på sina arbeten och arbetsplatser än vad männen har (2007, 77). Magnus Nermo (2004, 231) menar att det inte finns något problem med arbetsdelning mellan män och kvinnor, problemet som han ser är att kvinnors arbete värderas lägre jämfört med mäns arbete.

Idag ser vissa deltidsarbetet periodvis som något positivt, men övergången till en hundra procentig tjänst kan vara svår (SOU 2004:43, 70). Bimrose skriver att i USA precis som i många andra länder arbetar kvinnor deltid. Arbetsgivare har bara fördelar med deltidsarbetare, arbetarna däremot får lägre lön och har svårare att göra karriär (2010, 380). Männen som deltidsarbetar idag gör det främst om de är småbarnsföräldrar. I framtiden spås det att deltidsarbetet kommer att minska bland kvinnorna, eftersom de väljer att utbilda sig allt längre. Kommer kvinnan att deltidsarbeta, gör hon det på grund av att hon inte är ensam i hushållet om att deltidsarbeta (SOU 2004:43, 70-71).

Stefan Eriksson och Jonas Lagerström (2012) har i en studie undersökt konsekvenser på arbetsmarknaden på grund av könsskillnaderna och kommit fram till att män söker arbete längre ifrån hemmet än vad kvinnor gör (2012, 310). Det gör, och visar sig även i analysen som Eriksson och Lagerström gör, att kvinnor är mer restriktiva i sina val av arbetsplats. Det visar sig även att unga kvinnor är mer benägna att arbeta nära hemmet än vad lite äldre kvinnor är (2012, 312). En konsekvens som kvinnor kan uppleva, när de är mer restriktiva och mindre villiga att arbeta längre ifrån hemmet, är att de har färre kontakter på arbetsmarknaden (2012, 317). Slutsatsen som Eriksson och Lagerström drar är att jobbsökningsområdet kan påverka könssegregeringen som finns (2012, 324).

2.5 Sammanfattning

Utifrån de frågeställningar vi har valt, har följande punkter tagits upp i tidigare forskning: Könssegregering existerar, orsaker till könssegregering, det genomförs könsstereotypa val och konsekvenser av könssegregering. För att förstå problemet, har alla delarna som nämnts

ovan varit viktiga för att förstå helheten med könssegregering. Det som tagits upp i tidigare forskning används som ett stöd för att undersöka hur studie- och yrkesvägledarna tolkar lagtexten. Resultatet av studie- och yrkesvägledarnas tolkningar blir en konsekvens av könssegregeringen. För att förstå könssegregeringen behövs en kännedom om att könssegregeringen finns och vad den beror på.

De teoretiska begrepp som fortsätter i nästa kapitel kommer att användas i analysen. Detta för att beskriva bland annat vad det är som påverkar studie- och yrkesvägledare i deras tolkning av lagtexten § 2.6, som är en del av könssegregeringens konsekvenser.

3 Teori

I teorikapitlet kommer tre olika delar av teorier att beskrivas. De valda teorierna är följande: Föreställningar av yrken, konstruerande av könsroller och en teori om tolkning och översättning. Teorierna kommer senare att användas i analysen för att försöka svara på studiens tre frågeställningar.

3.1 Föreställningar av yrken

Utifrån frågeställning ett, används en teori om föreställningar av yrken för att kunna analysera hur studie- och yrkesvägledarnas föreställningar om genus har konstruerats. Människor skapar föreställningar kopplade till yrken, vilka är laddade med bland annat ett könsperspektiv (Maths Isacson och Eva Silvéen 2002, 273). Dessa föreställningar har i sin tur utvecklats till att bli stereotypiska bilder kopplade till yrken. Nedan följer ett illustrerat exempel för att förtydliga ovanstående förklaring.

Tänk bilmekaniker! Tänk tandsköterska! Vad ser du då? De flesta människor kan nog ganska snabbt frammana tämligen tydliga bilder av dessa yrkesutövare. Sannolikt får de också väldigt likartade bilder. En bilmekaniker är en man i overall med smutsiga händer. En tandsköterska är en kvinna i blåa rena kläder och med rena händer (Ulfsdotter Eriksson 2012, 62).

Ett yrke är ett begrepp som från början ansågs vara neutralt. Efterhand som beskådaren skapar sig en uppfattning av ett yrke och kopplar detta till en individ anpassar beskådaren yrket efter det kön som individen har. Om de flesta individer inom ett yrke har samma kön, skapar beskådaren en könstereotypisk bild av detta yrke. Dock finns det särskilda yrken som anses vara speciellt kopplade till ett av könen, vilket är något som kan förändras över tid (Westberg-Wohlgemuth 1996, 1).

Hanna Westberg-Wohlgemuth (1996, 5-6) talar även om könsmärkningsprocessen. Könsmärkningsprocessen visar hur människor skapar en föreställning utifrån den omvärld som omger denne, i detta fall med utgångspunkt i vad som anses vara manliga respektive

kvinnliga yrken. Könsmärkningsprocessen förklaras nedan med hjälp av ett exempel för att förtydliga teorins användningsområde i denna studie (Se bild i bilaga 1).

Anta att en individ har en viss uppfattning om vad som anses vara ett kvinnligt respektive ett manligt yrke. Denna bild har individen, genom socialisationen, fått av samhället som denne lever i men även av tidigare erfarenheter och kunskaper. Individen tolkar sedan erfarenheten och kunskapen som denne har i en viss situation, vilket i sin tur skapar individers föreställningar om vad som anses vara manligt respektive kvinnligt. Dessa föreställningar kan individen förändra genom att föreställningarna hela tiden befinner sig i en relation till det sociala sammanhang som individen befinner sig i. De föreställningar som individen har kan kopplas till hur denne hanterar sin verklighet. Individens föreställningar kan även förstärka samhällets gemensamma norm som de agerar utifrån. Enligt Westberg-Wohlgemuth (1996, 5-6) utför individen symboliska handlingar, vilka utmynnar i de upplevelser och föreställningar som individen har. Upplevelserna och föreställningarna är icke uttalade och anses ingå i det så kallade dolda lärandet, vilket individerna ständigt omedvetet blir utsatta för.

3.2 Konstruerande av könsroller

Linda Gottfredsons (1981, 559-560) teori Circumscription and Compromise, innehåller fyra olika steg avsedda till individens olika åldrar som bland annat berör en individs uppfattning om vad som anses vara manligt respektive kvinnligt. Gottfredson (1981, 559) säger att könsrollsstereotyper och yrkesstereotyper utvecklas på samma sätt.

I studien kommer vi endast att använda oss av det andra steget, orientation to sex roles. Detta för att senare kunna analysera vad som har påverkat studie- och yrkesvägledarna i deras tolkning av lagtexten § 2.6. Det aktuella steget tar upp hur en individ i tidig ålder, 6-8 år, börjar greppa en uppfattning av de olika könsrollerna. Gottfredsons (1981, 559) tankar går att finna hos Lawrence A. Kohlberg. Barn börjar tidigt på grund av deras konkreta tänkande associera tydliga och synliga tecken såsom kläder och speciella aktiviteter till vad som anses vara manligt respektive kvinnligt. Barnens könstereotypiska bilder av vad som är manligt respektive kvinnligt menar Gottfredson (1981, 559) påverkas av föräldrarnas beteende gentemot barnen. Gottfredson (1981, 559) menar också att individerna tidigt blir

medvetna om, och avvisar yrken som anses vara anpassade för det motsatta könet. Ett exempel används för att förtydliga tanken med teorin och hur denna senare ska användas.

Tänk dig två barn, en flicka och en pojke. Flickan blir, av sina föräldrar, överrumplad med en massa rosa och röda dockor och pojken med en massa blå och svarta racerbilar. Utifrån detta exempel skapar dessa två barn, på grund av deras konkreta tänkande och upplevelser sedan könstereotypiska bilder. Dessa könstereotypiska bilder, som konstrueras via könsocialisation som skapas i bemötandet med barnet (Soidre 2009, 407), skapar uppfattningen av att rosa och röda dockor är till för flickor och blå och svarta racerbilar är till för pojkar.

Gällande de yrkesmässiga stereotyperna menar Gottfredson (1981, 559) att det finns en åldersmässig skillnad i hur man uppfattar dessa. De yrkesmässiga stereotyperna är även kopplade till det kognitiva utvecklandet. Detta betyder att när ett barn blir äldre skapar denne istället för sitt konkreta tänkande, ett mer kognitivt och abstrakt tänkande. Vilket innebär att barnet också konstruerar sin bild av sina stereotyper gällande kön. Exempel på detta är att ungdomarna, till skillnad från de unga barnen, kan koppla skillnader i bland annat personligheten såsom till exempel ambitiös till sina könsmässiga stereotyper (Gottfredson 1981, 559).

Ungdomar och vuxna skapar på så vis en kognitiv karta kopplad till deras uppfattningar av olika yrken och individer tenderar att dela samma kognitiva kartor. Människor förväntas urskilja sig från mängden med hänsyn till deras prioriteringar angående vad som anses vara viktigt och på detta sätt stänga ute vissa delar av den generella bild som finns. I övrigt ser kartorna likadana ut för alla ungdoms- och vuxengrupper. Så småningom börjar ungdomar känna igen olika jobbegenskaper och de kan se skillnaderna mellan yrkena och på så sätt utvecklar de sina kognitiva kartor med åldern (Gottfredson 1981, 575). Exempelvis när barn är yngre reflekterar de inte över manligt och kvinnligt. När barnet utvecklar sitt kognitiva tänkande reflekterar barnet över exempelvis hur denne har blivit behandlad tidigare. Det är då individen börjar fundera över manligt och kvinnligt.

3.3 Teori om tolkning och översättning

Utifrån frågeställning två har en teori om tolkning och översättning valts för att sedan kunna analysera hur studie- och yrkesvägledarna tolkar skollagen § 2.6. Barbara

Czarniawska och Bernward Joerges förklarar en process, hur påbud transformeras till ett globalt objekt och som sedan transporteras och översätts på olika sätt och blir en ny lokal uppkomst (Czarniawska 2005, 111).

En idé omarbetas till en dokumenterad tanke som i sin tur färdas, likt ett paket, genom en så kallad rymd där den sedan kommer fram till mottagaren. När idén eller paketet kommer fram till mottagaren, öppnas detta och tolkas olika beroende på individens värderingar (Czarniawska, 2005, 112). Detta motsvarar vad Anthony Giddens (1991, 28) benämner *disembedding* av abstrakta system. Abstrakta system delas in i antingen symboliska tecken eller expertsystem. Symboliska tecken kan förklaras likt följande:

Symboliska tecken är medier för utbyte som har ett standardvärde och som därmed kan ersättas av varandra oavsett kontext (Giddens, 1991, s.28).

Ett bra exempel på symboliska tecken menar Giddens (1991, 28) är pengar. Att pengar accepteras av alla kräver ingen specifik kunskap, det räcker med tro. Expertsystem å andra sidan kräver tillit (Giddens, 1991, 28).

Expertsystemen sätter parentes om tiden och rummet genom att använda tekniska kunskaper som har giltighet oberoende av de praktiker och klienter som använder sig av dem (Giddens, 1991, 28).

Då vi lever i en demokrati som har hög tillit till vårt rättsystem och dokumentet som ska ”plockas upp” i detta fall lagtexten, blir följaktligen detta ett exempel på *disembedding* av ett expertsystem.

Vidare menar Czarniawska (2005, 114) att det finns två olika sätt att ta emot paketet eller påbudet. Antingen med hjälp av kolonisation, vilket är den så kallade påtvingade erövringen, man har alltså inget val mer än att ta till sig dokumentet och följa detta. I detta fall kan dokumentet liknas vid exempelvis en lagtext, vilken man inte själv kan bestämma om man ska följa eller inte. Det andra alternativet är den så kallade imitationen, vilken innebär att det är frivilligt att ta dokumentet till sig eller inte. I detta fall kan dokumentet liknas vid en teori, som mottagaren inte nödvändigtvis behöver ta till sig.

Om dokumentet tolkas upprepade gånger på ett likartat sätt, blir detta så småningom en normativ institution. Detta innebär att det blir något som är naturligt och processen kan ta år innan det skapas en institution (Se bild i bilaga 2).

En illustrativ bild kopplat till studien sker nedan för att skapa en bättre förståelse. Anta att det finns en tanke om ett behov av en ny lag gällande begränsningar av kön, kulturell- och social bakgrund. Denna tanke, eller idé om man så vill, omarbetas sedan av riksdagen som gör idén till en lag. Denna lag paketeras sedan, vilket i teorin motsvarar vad Giddens kallar för *embedding* något som Czarniawska (2005, 112) tolkat från Giddens. Därefter skickas paketet ut till verksamma personer, i detta fall all personal på grundskolan. Studie- och yrkesvägledarna öppnar paketet, vilket i teorin motsvarar vad Giddens (1991) kallar för *disembedding*, för att sedan tolka innehållet och skapar utifrån sin tolkning sitt individuella arbetssätt. Med utgångspunkt i denna teori är vi intresserade av att undersöka hur studie- och yrkesvägledarna utformar sitt arbete utifrån sin tolkning av § 2.6 i skollagen. Alltså vad de gör med den tolkning som skapats efter det att man packat upp paketet med lagtexten.

3.4 Sammanfattning

Studien använder sig av delar från tre olika teorier. Den första teorin förklarar bland annat med hjälp av en könsmärkningsprocess hur individers olika föreställningar skapats kring manligt och kvinnligt. Den andra teorin förklarar hur individen, redan från tidig ålder, konstruerar sina uppfattningar om olika könsroller. Den tredje och sista teorin, teori om tolkning och översättning fungerar som ett verktyg för att kunna analysera hur studie- och yrkesvägledare tolkar lagtexten olika beroende på föreställningar och hur dessa har konstruerats.

I analysen används begreppet föreställningar för att undersöka informanternas föreställningar om yrken. Könsroller finns med för att analysera informanternas bakgrund. Teori om översättning och tolkning används för att förstå hur informanterna översätter och tolkar lagtexten § 2.6. De tre teorierna som förklarats bidrar tillsammans, till analysen av frågeställning tre.

4 Metod

I metodkapitlet kommer tillvägagångssättet och de val som gjorts diskuteras djupgående, med stöd från relevant litteratur som använts genom studiens gång.

4.1 Metodval

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning, då vi utifrån syftet ansåg att detta var ett lämpligt val. Då vi ansåg att undersökningsvalet skulle bidra till ett empiriskt material med hög validitet.

Det finns både fördelar och nackdelar med att använda kvalitativ metod. Fördelarna är att information kan fångas på djupet genom öppna frågor i intervjuer och att intervjuerna erbjuder god validitet. Nackdelen kan bland annat vara att bearbetningen av materialet som samlats in kan ta lång tid (Larsen 2009, 26-27). I det här fallet vägde fördelarna upp nackdelen, vi ansåg att djupgående information med hög validitet vägde högre än att bearbetning kan ta längre tid.

4.2 Urval

Utifrån undersökningsområdet, att undersöka hur studie- och yrkesvägledare tolkar och översätter det som står i skollagen § 2.6 gällande genus, var valet enkelt. För att avgränsa arbetet gjordes valet att använda sig av åtta studie- och yrkesvägledare som arbetar vid grundskolans senare år. Avgränsningen gjordes till studie- och yrkesvägledare som ansåg sig vara genusmedvetna. Att informanterna var examinerade studie- och yrkesvägledare, bidrog till ett mer homogent urval.

Ett godtyckligt urval gjordes efter kriterier som ansågs vara viktiga i sammanhanget (Larsen 2009, 77). I studien ansågs utbildningen och att studie- och yrkesvägledarna ansåg sig som genusmedvetna vara av betydelse för att få ett mer samlat empiriskt material.

4.3 Genomförande

Att komma i kontakt med studie- och yrkesvägledare som uppfyllde kriterierna för urvalet, skedde via både mejl och telefon, men det gjordes även försök via sociala medier (Bilaga 3 och bilaga 4). Den information som skickades ut till studie- och yrkesvägledarna innehöll bland annat beskrivningar om hur vi ställde oss till de etiska riktlinjerna och att intervjuerna skulle spelas in med diktafon (Bilaga 3). Att samtliga intervjuer spelades in med diktafon, gjordes dels för att underlätta transkriberingarna men även för att fånga informanternas egna formuleringar (Monica Dalen 2007, 33).

Vi valde att ha en intervju om dagen, för att få ut det mesta av intervjuerna, vilket fungerade bra och gav goda resultat. Under intervjuerna försökte vi lyssna och visa intresse för det som informanterna berättade (Dalen 2007, 39 och Egan 2010, 134). Vi försökte ha ögonkontakt och pauser för att informanterna skulle ha möjlighet att kunna reflektera över frågorna (Dalen 2007, 39 och Egan 2010, 135). Detta är något som vi försökte följa, vissa gånger har det fungerat bättre medan andra gånger har vi kanske varit för ivriga över svar och resultat. Vi försökte även använda oss av de samtalsfärdigheter som vi lärt oss under utbildningen, exempelvis att lyssna aktivt på informanterna under intervjuerna och svara med empati (Egan 2010, 137 och 168-171). Vi har även försökt avsätta mer tid än vad vi hade beräknat till intervjuerna (Dalen 2007, 42).

Under intervjuerna har vi delat på arbetet, den ena har hållit i intervjun och den andre har fört anteckningar, vi har också turats om gällande arbetsuppgifterna (Dalen 2007, 67). I anteckningarna har vi bland annat antecknat intressanta iakttagelser. Vi har även valt att transkribera hälften av intervjuerna var. Att genomföra transkriberingarna själva, var ett naturligt val då en process startar gällande bearbetningen redan under transkriberingarna (Dalen 2007, 65). Vi har funderat över möjliga felkällor som kan ha förekommit under intervjuerna (Larsen 2009, 108-109). Felkällor som vi har kommit att tänka på efter intervjuerna är telefoner som ringt, elever som knackat på dörren och haft frågor och att informanterna haft andra saker inplanerade efteråt som i sin tur lett till en eventuell stressad situation. Vi tror inte att ovan nämnda felkällor har påverkat vårt resultat.

4.4 Intervjuformulär

När utformningen av intervjuformuläret skulle göras, hade vi läst in oss på området för att ha frågor som speglade och höll samman studien. Valet att använda en semistrukturerad intervju gjordes då vi ansåg att bestämda teman var av betydelse. Att använda en semistrukturerad intervjuform innebär att teman väljs ut på förhand för att underlätta intervjun (Dalen 2007, 31).

Utifrån det vi har läst om hur ett intervjuformulär ska se ut, har vi utformat ett intervjuformulär som ska fungera till de frågeställningar vi har valt att ta upp. Vi valde att börja med bakgrundsfrågor, för att sedan komma in på det vi ville undersöka i studien. Följdfrågor ställdes där det fanns möjlighet eller behov av det (Dalen 2007, 31-32 och Larsen 2009, 86-87) (Se bilaga 5).

4.5 Analysmetod

Som analysmetod har vi valt att använda oss av innehållsanalysen. Vi genomförde åtta intervjuer som efteråt transkriberades till text, för att vi lättare skulle kunna koda det empiriska materialet. Efter kodningen såg vi teman, som vi kunde använda oss av i resultatet och analysen, och som vi valde att dela in det empiriska materialet i. När vi delade upp det empiriska materialet i teman användes de anteckningar vi skrivit under intervjuerna. Därefter försökte vi sammanställa det empiriska materialet, så att vi kunde hitta mönstren som vi använde oss av i analysen. Efter bearbetningen av intervjuerna har vi fått kunskap om hur exempelvis skollagen kan tolkas utifrån barndomen och tidigare erfarenheter (Larsen 2009, 101-102 och Dalen 2007, 80).

4.6 Validitet och reliabilitet

Torsten Thurén (2007, 26) definierar validitet att det som har bestämts ska undersökas undersöks. Larsens (2009) definition av validitet är att det "handlar om relevans eller giltighet" (Larsen 2009, 80). Dalen (2007, 118) menar att validiteten i materialet som samlats in, enklast granskas genom vilka frågor informanterna har svarat på vid intervjutillfället. Har informanterna svarat med utförliga svar får datamaterialet hög validitet, har informanterna däremot svårt att svara utförligt kan materialet få låg validitet.

Temas gjorde att intervjuerna blev strukturerade och det gjorde att informanterna svarade med utförliga svar, som i sin tur hjälpte oss att säkra materialet med hög validitet.

Reliabilitet betyder att undersökningen som gjorts är korrekt gjord. Thurén talar om hög reliabilitet och menar att det handlar om att undersökningen som gjorts ska få samma resultat om studien görs ett antal år senare (Thurén 2007, 26).

4.7 Etiska ställningstagande

Informationskravet, som är det första av de fyra huvudkraven som Vetenskapsrådet (2002) nämner, innebär att informanten som ska delta i en studie har rätt till att få information om ämnet innan denne tackar ja till deltagandet (Vetenskapsrådet 2002, 7). När vi skickade mejl till informanterna, beskrev vi i korta drag vad studien skulle handla om (Se bilaga 3).

Samtyckeskravet handlar om att informanten har rätt att, när som helst under studiens gång, avstå från fortsatt medverkan och att undersökningsledaren absolut inte får ifrågasätta avhoppet (Vetenskapsrådet 2002, 10). Vi informerade både i mejl och under intervjuernas gång om att vi följde vetenskapsrådets forskningsetiska krav (Se bilaga 3).

Konfidentialitetskravet innebär att informanten som deltar i en studie inte skall vara igenkännbar i studien (Vetenskapsrådet 2002, 12). Informanterna i den här studien benämns med könsneutrala namn, dels för att informanterna inte ska vara igenkännbara i studien för andra och dels för att informanternas kön inte har någon betydelse i studien. De könsneutrala namn som valts är: Cameron, Robin, Sam, Andrea, Kim, Dominique, Tintin och Alexis. Valet av könsneutrala namn baseras på våra egna tidigare erfarenheter gällande könsneutrala namn. Vi har också valt att använda hen istället för man och kvinna, för samma orsaker som ovan.

Nyttjandekravet, som är det sista av de fyra huvudkraven, handlar om att allt som samlats in under intervjuerna endast får användas i samband med den aktuella studien eller projektet (Vetenskapsrådet 2002, 14). Även detta har våra informanter blivit informerade om (Se bilaga 3).

Vetenskapsrådet (2002) har även rekommendationer, den som vi ansåg vara väsentlig i studien var att informanterna ska få möjlighet att ta del av studien när den är klar (Vetenskapsrådet 2002, 15). Vi frågade informanterna under intervjuernas gång om de ville ta del av studien när den är klar.

5 Resultat och analys

Detta kapitel har utifrån tre teman utgjort resultatet och analysen. Teman som valdes ut motsvarar de valda frågeställningarna och efter varje tema följer en analys. Dessa är föreställningar av genus, tolkning av lagtext och arbetssätt gällande genus. Avslutningsvis nämns sammanfattande slutsatser.

5.1 Föreställningar av genus

Cameron är öppen gällande genus och berättar att det ska finnas kvinnor inom de manliga yrkena och tvärtom. Självt har Cameron arbetat inom könsnormbrytande yrken och vuxit upp i en könstraditionell familj och har efter detta valt att bryta könsmönstren, i både hems privat- och yrkesliv. Inom vissa dominerande branscher kan det motsatta könet ha andra kvalitéer nämner Cameron. Cameron har sedan sin barndom arbetat mot de könsstereotypiska mönstren som finns gällande genus. Barndomen har också gjort att Cameron valt att gå andra vägar än sina föräldrar. Cameron säger att det är viktigt att eleverna har både manliga och kvinnliga förebilder för att de ska ha lika förutsättningar oberoende av vilken familjekonstellation de kommer ifrån. Människor påverkas redan i tidig ålder angående vad som är manligt och kvinnligt, menar Cameron.

Så är det ju lite i sagor och det är ju präglat hela tiden på att män är så fantastiska. Så jag tror ju att det har med det att göra, slå upp en saga och se hur det är, det är ju riddare och prinsessor och kungar och prinsar och det är ju alltid prinsen som kommer och friar och letar upp och räddar kvinnan. Det är aldrig kvinnan som räddar mannen (Cameron).

Cameron säger vidare att vi människor på något sätt är präglade av det gamla, det som de vuxna har sett under sina uppväxter. På något sätt är det svårt att förändra, säger hen. Cameron resonerar kring vad som är manligt, kvinnligt och könsneutralt, och berättar att egentligen är det mesta könsneutralt. Men Cameron kommer ändå fram till att fordonsmekanikern ofta är en man och sjuksköterskan ofta är en kvinna.

Robin berättar att genus för hen handlar om yrkeskategorier och vad som är manligt och kvinnligt. Eleverna måste få se både kvinnor och män arbeta för det är först då man kan bryta mönstren påstår Robin. Robin tror inte att hens barndom haft betydelse i formandet av den personen som Robin är idag. Även Robin resonerar kring vad som är manligt, kvinnligt och könsneutralt. För Robin är fordon och bilar manligt, medan kvinnligt är yrken inom barnomsorgen. Läraryrket är könsneutralt, men Robin har ingen förklaring på vad det är som gör det.

Sam nämner att genus har med kön att göra, manligt, kvinnligt och vad det i sin tur får för följder. Sam säger att samhället skulle vinna på att bryta könsmönstren för att då får man ett större urval och hittar rätt person till rätt plats. ”Då kan vi ju få dem som verkligen är intresserade och duktiga” (Sam). Att samhället skulle vinna på att hitta rätt person till rätt plats är något som Kim också berättade under intervjun. Kim beskriver samhällsvinsten på följande sätt.

Och om individen kan få något som den kanske vill ha och ge någonting till samhället som det behöver, så spelar det ju ingen roll vad man har för kön eller när man ger den tjänsten liksom i samhället (Kim).

Kim säger att det egentligen bara handlar om att ta tillvara arbetskraft och därför ser Kim det som något viktigt att arbeta med. Det finns ingen statistik, men Sam känner på sig att det är fler tjejer som vågar bryta könsmönstren än det finns killar som vågar bryta mönstret. Sam berättar att killar kan välja könsnormbrytande gymnasieutbildningar men ändå falla tillbaka till mansdominerade yrken. Sam nämner också att tidigare arbetsplatser kan ha påverkat hens värderingar gällande genus. Exempelvis att Sam har arbetat inom det egna könets dominansyrken. Att ha balans mellan könen på arbetsplatsen, säger Sam, skapar en mer positiv arbetsmiljö. Sams resonemang om vad som är manligt, kvinnligt och könsneutralt baseras inte på yrken utan snarare andra faktorer såsom lön och makt. Könsneutralt, som Sam ser det, är att alla individer har möjlighet att studera.

Andrea associerar genus med jämställdhet. Barndomen och föräldrarna kan ha påverkat den person som Andrea är idag. Bland annat hur föräldrarna inte har påverkat Andreas egna utbildningsval. ”Någonstans hur de har påverkat mig är just det här att vidga, att ändå kunna bryta olika mönster” (Andrea). Och detta är något som Andrea har med sig i mötena med eleverna, att bortse från sig själv och sätta eleven i fokus. Andrea nämner också att hen

inte har något problem med att göra könsnormbrytande saker i hemmet, utan tycker snarare att det är roligt. I barndomen gjorde Andrea saker med sina föräldrar som ansågs vara könsnormbrytande. Andrea berättar att det är viktigt att barn och ungdomar har förebilder som arbetar med könsnormbrytande yrken, det tror Andrea kan fånga barn och ungdomar på olika sätt och inte skapa ett hinder i framtiden. Andrea berättar om traditionella yrkesval, men hade blivit glad om det exempelvis funnits en kvinnlig mekaniker eller manlig undersköterska. Ett könsneutralt yrke för Andrea är säljare.

För Kim är genus en medvetenhet om könsroller, hur samhällsstrukturer är uppbyggda och hur människor rör sig i mönster som är konstruerade. Kim nämner att genus inte är något biologiskt utan något som människan har skapat. Dessa mönster som Kim pratar om, gynnar inte alla individer. Kim berättar också om sin umgängeskrets, som bland annat består av personer som avviker från den traditionella könsnormen. Detta tror Kim kan ha påverkat hans värderingar angående genus. Kim berättar om sin högst personliga tanke kring individer som har djupt rotade könsnormativ.

Är man en cisperson, alltså en person som är man biologiskt och känner sig typiskt som en man, då har man ju inget problem med mönstret och då är det ju också svårt att kanske förstå en annan person som inte känner sig sådär jättebekväm med vad den har fått för roller tillskriven sig (Kim).

Kim säger att hen inte bara kan ändra på elevernas personligheter om de känner på det sättet som citatet ovan visar. Kim berättar också om sina egna livsval som till viss del inte följt den traditionella könsnormen.

För det ska inte vara jobbigt att göra någonting som är roligt eller något som man brinner för, man ska inte behöva försvara sig i det läget när man gör något produktivt (Kim).

Kim berättar vidare att könet inte har någon betydelse, exempelvis om man är livräddare eller soldat, beroende på att man ska kunna utföra samma uppgifter oberoende av kön. Medvetenheten om att det finns traditionella uppfattningar kring yrken finns hos Kim, men Kim vill inte sätta kön på yrkena. Att sätta kön på yrken är något som Dominique också upplever som svårt och säger att det är svårt att avgöra vart gränserna går mellan manligt och kvinnligt, och avslutar med att poängtera att det viktigaste är att män och kvinnor är jämbördiga. För Dominique handlar genus om att alla kan göra precis vad de själva vill.

Det handlar ju inte bara om att kvinnan ska ha rätt eller att tjejer ska ha rätt utan det handlar ju faktiskt också om att män eller killar får göra vad de vill (Dominique).

Dessa tankar har Dominique fått från sin egen familj där denna inte följer de könstraditionella hushållssysslorna.

Genus handlar om man och kvinna, men även hen berättar Tintin. Att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar oavsett kön är viktigt. Tintin säger: ”Att lön, arbetsuppgifter alltså vad som helst.. att det är i balans” (Tintin). Tintin fortsätter med att det ska vara jämställda frågor. Erfarenheter från yrkeslivet har satt avtryck i arbetet som studie- och yrkesvägledare säger Tintin. Tintin berättar även att denne har arbetat i branscher som har varit dominerade av det motsatta könet. Barndomen har inte haft någon större inverkan på värderingar gällande genus tror Tintin.

Men från familj och så, så har man ju inte fått sådana ja nån inspiration eller någonting som pekpinnar ”det här klarar du inte av” men man har ju liksom inte uppmuntrat att man ska välja något inom en viss väg eller någonting sånt, så har det aldrig varit (Tintin).

Tintins resonemang kring manligt, kvinnligt och könsneutralt baseras inte heller på yrken. Manligt innebär höga positioner och makt. Kvinnligt är mjuka frågor och könsneutralt är gränsöverskridande, saker görs utan att det tänks på vad det är som görs, berättar Tintin.

Genus är de föreställningar vi har om män och kvinnor och hur de värderas, säger Alexis. Alexis berättar att manliga yrken värderas högre än vad kvinnliga yrken gör. Alla arbetsplatser har fördel av att ha både män och kvinnor anställda. Alexis nämner att uppväxten präglats av en patriarkalisk miljö och började tidigt själv fundera på könsskillnader. Yrken som Alexis har haft, har varit inom typiskt könsdominerande branscher. Alexis tolkar också det som att det är samhället som har skapat skillnaderna mellan könen.

5.1.1 Analys

Informanterna har skapat sina föreställningar gällande genus. Föreställningarna som informanterna har är laddade med vad de har med sig från tidigare erfarenheter, som i sin tur vissa informanter kopplar till yrken (Isacson och Silvéen 2002, 273). De flesta av informanterna i den här studien har tankar som skiljer sig från hur deras föreställningar är skapade. Vissa informanter säger att genus handlar om manligt och kvinnligt, medan andra

pratar om genus som något konstruerat. Detta beror på vad de har haft med sig sedan tidigare och hur de uppfattar yrken utifrån de föreställningar som de har konstruerat tidigare i livet.

Gottfredson (1981, 559) menar att barn tidigt associerar tydliga tecken gällande manligt och kvinnligt med hjälp av sitt konkreta tänkande. Föräldrarna kan påverka barnen på grund av deras roll de har gentemot barnen. Detta har i sin tur också påverkat majoriteten av informanterna. De flesta av informanterna anser att de har påverkats av sin barndom, vilket är något som stämmer överens med Gottfredsons teori. Informanterna har påverkats av vad deras föräldrar har gjort mot dem, hur de har beskrivit omvärlden, alltså yrken, för dem. Informanterna har tagit med sig faktorer från sin barndom som de använder sig av i deras arbete idag. Andrea ger ett gott exempel på hur hen under barndomen gjorde könsnormbrytande aktiviteter med sina föräldrar. För att sedan utveckla ett kognitivt tänkande med stereotyper gällande kön (Gottfredson 1981, 559). Den påverkan informanterna fick från barndomen konstruerar de personer de är idag, med de föreställningar de har.

Alla yrken är från början neutrala, men blir könsbestämda efter hur informanterna och hur den allmänna bilden i samhället uppfattar ett yrke. Alla människor könsmärker och reproducerar de föreställningar som finns om ett yrke (Westberg-Wohlgemuth 1996, 1). Informanterna försöker i vägledningssituationen anpassa sig efter eleven och dennes intresse, vissa nämner detta som att hålla sig neutral. Även om informanterna säger att de förhåller sig neutralt, påverkas de av deras föreställningar och de könsmärkningar som de har konstruerat tidigare i livet. De informanter som kan särskilja den generella bilden förbiser sin egen uppfattning och anpassar sig till det sociala sammanhanget den befinner sig i just då, i det här fallet elevens kognitiva karta. Trots informanternas uttalande om deras neutrala arbetsätt upplevde vissa av informanterna inget bekymmer med att kategorisera kvinnor och män i yrken. Medan andra informanter, som säger sig ha ett neutralt förhållningssätt, inte kan kategorisera eftersom de inte ser någon skillnad på kvinnor och män i arbete. Vissa av informanterna sa under intervjuerna att det bästa för samhället hade varit om det hade funnits kompetent personal på rätt plats. Utifrån Westberg-Wohlgemuth (1996) bryts samhället ner av att en individ vill göra något könsnormbrytande. Vi tror, precis som en del av informanterna, att samhället vinner på att

ha rätt person på rätt plats. Hade det fungerat så hade förhoppningsvis gränsen mellan manligt och kvinnligt minskat. Gottfredson (1981, 575) nämner att individens kognitiva kartor gällande kön och yrken ska särskiljas från den generella bilden. Vissa informanter lyckas med att särskilja den generella bilden från den kognitiva karta de själva har. Andra har inte lika lätt att skilja sin egen kognitiva karta från elevens kognitiva karta eftersom informanternas upplevelser och föreställningar är omedvetna (Westberg-Wohlgemuth 1996, 5-6).

5.2 Tolkning av lagtext

Informanterna har olika tolkningar av lagtexten (Lgr 11 § 2.6). Cameron säger till exempel att man inte ska styra eleverna i deras valprocess utan hellre vara öppen och flexibel. Genom att ge eleverna information kan eleverna själva göra sina val.

Jag ska inte styra dem [...] Jag vill se till vad individen vill (Cameron).

Cameron berättar att eleverna inte ska styras utan istället få mycket information så att de kan göra egna val, och på så sätt se vad eleven vill med sin framtid. Robin säger också att det är svårt att tolka lagtexten eftersom den är liten. Robin försöker alltid hålla sig neutral i samtalen med eleverna och inte påverka eleverna. Sam tolkar det som att man ska stödja alla eleverna och inte fokusera på elevernas begränsningar, och berättar samtidigt att detta är det enda som finns i skollagen.

Så jag tycker att det är jättesynd att man inte jobbar med de här frågorna och försöker få fram mer riktlinjer (Sam).

Sam fortsätter med att säga att paragrafen som finns gällande genus är väldigt torftig. Sam berättar att mer utbildning om genus och hur det kan användas i arbetet hade underlättat för hen.

Andrea tolkar det som att man ska vara observant. Lagtexten ska också lärarna ha med i undervisningen, menar Andrea. Det finns även tankar och funderingar hur Andrea som studie- och yrkesvägledare ska vara till stöd för övrig personal i den här frågan, hen berättar att studie- och yrkesvägledaren har ett ansvar att ge stöd till övrig personal.

Kim och Dominique säger båda att studie- och yrkesvägledaren ska bidra till elevernas fria val, utan begränsningar av till exempel genus.

Att de som har författat lagtexten att de ens uppmärksammar det här med genus det tänker jag måste [...] ju betyda att de ser att det finns könsbundna val och att det inte är något att sträva efter. Det tycker jag är rätt intressant.. (Kim).

Nej men var noga med att förstå att de faktiskt kan göra vad de vill, det är mitt bidrag till det (Dominique).

Dominique fortsätter med att vi som studie- och yrkesvägledare, skall berätta för eleverna att de får göra precis det de vill i framtiden.

Tintin och Kim ställer sig bakom det som Andrea nämnde ovan. Nämligen att det är läraren, studie- och yrkesvägledaren och rektorn ja alla som arbetar på skolan egentligen som ska hjälpa eleverna med det som står i lagtexten § 2.6. ”Men sen bidra, det kanske är en sådan här mild grej egentligen jag vet inte” (Tintin). Det är bättre att det är rätt och slätt för att undvika tolkningsfrågor, säger Tintin. Tintin resonerar också kring att det är bra att lagtexten finns, men att den kanske skulle vara mer detaljerad. Alexis tolkar det som att det är hela skolans ansvar att motverka traditionella könsmönster.

5.2.1 Analys

Teorin om tolkning och översättning (Czarniawska, 2005) innebär att lagtexten § 2.6 ska skickas från en global nivå till en lokal nivå. På den lokala nivån, i detta fall grundskolan, tolkar studie- och yrkesvägledarna lagtexten § 2.6 utifrån deras värderingar och uppfattningar. Alla informanterna har olika värderingar och detta gör att alla tolkar lagtexten på lite olika sätt, men ändå snarlikt. Informanterna tänker att de inte ska begränsa eleverna i deras val till gymnasiet gällande genus och hur de kan skapa ett samarbete på skolorna gällande genus. Till exempel skulle personalen på grundskolorna tillsammans kunna utveckla ett neutralt arbetsätt för hur de kan bemöta eleverna.

Czarniawska (2005) menar att det finns två olika sätt att ta till sig en lagtext, såsom lagtexten § 2.6. Det ena sättet är den påtvingade kolonisationen och det andra den frivilliga imitationen. I detta fall är lagtexten § 2.6 en kolonisation, något som vägledaren måste ta till sig. Men som informanterna beskriver i sin tolkning, visar det sig att de istället tar till sig lagtexten § 2.6 som en imitation, då informanterna i den här studien känner till lagtexten § 2.6 men på grund av olika faktorer har de svårt att tillämpa den i praktiken eller välja att bortse från den.

Informanternas olika bakgrunder har påverkat deras syn på hur de tolkar lagtexten § 2.6. Majoriteten av informanternas tolkningar baseras på deras förmåga att analysera sig själva och andra samt vad som kan ha påverkat dem tidigare i livet gällande deras uppfattningar om omvärlden. Detta kan i sin tur göra att de ser lagtexten på flera sätt vilket också påverkar deras arbetssätt. Minoriteten av informanterna baserar inte sina tolkningar på förmågan att analysera sig själva och andra, de har svårt att se vad som har påverkat dem i livet. Precis som de flesta, har minoritetens tolkning påverkat deras arbetssätt.

En del av informanterna kommer från könstraditionella hem och detta i sin tur kan ha påverkat informanterna gällande deras syn på vad som är manligt respektive kvinnligt. Vissa av de informanterna som kommer från könstraditionella hem har förmågan att analysera sin bakgrund och använda denna analys i sitt arbete. Vilket antagligen också har påverkat hur informanterna tolkar och översätter lagtexten samt hur de förhåller sig till neutralitet.

5.3 Arbetssätt gällande genus

Cameron försöker anordna en yrkesvecka till eleverna varje år för att eleverna ska få se olika yrken samt vidga elevernas syn på könstraditionella yrken. Det ska inte vara något konstigt att en kvinna jobbar på en elfirma, berättar Cameron. Frågan vad mamma och pappa gör ställer Cameron till eleverna under samtalen. Cameron försöker i sina samtal ”peppa” sina elever så att de får göra det de vill. Cameron vet att hen inte kan göra något åt utbildningskatalogerna, men säger att det hade varit bra om båda könen hade varit representerade inom alla yrken. Cameron berättar också att eleverna bör gå på studiebesök för att vidga sina perspektiv angående genus. Ett sätt att vidga perspektiven är att en man är på en arbetsplats där det skulle varit en kvinna och tvärtom.

Robins arbetsätt är att vara så neutral som möjligt i samtalen med eleverna, men utgår alltid från elevens intressen.

Utgår bara från elevens förutsättningar och intressen och sen försöker väva ihopa det [...] Jag försöker inte gå ut och locka fler tjejer till att söka bygg och anläggning (Robin).

Robin uttrycker en osäkerhet kring sitt arbetsätt gällande genus till exempel att det kanske uppfattas fel av elever och föräldrar. Däremot försöker Robin ha gruppövningar med

eleverna. Gruppövningen som Robin berättade om under intervjun fungerade ungefär enligt följande. Eleverna är i smågrupper och försöker hitta 30 yrken i rummet. Men Robin säger att det går att ha ett tyngre genusperspektiv i övningen. Fler lektioner med genusperspektiv nämner Robin skulle utveckla hens arbetssätt gällande genus.

Sam försöker stödja eleverna i deras val. Ett exempel som Sam berättade var om en praoplats till en elev.

Men där hjälpte jag henne så att hon fick i alla fall en veckas prao hos en målare då ja. Och det i sin tur ledde till att hon verkligen valde bygg- och anläggningsprogrammet (Sam).

På skolan där Sam arbetar finns ett projekt med årskurs sju, där de dansar utifrån två yrkesbeskrivningar som Sam tagit fram. Sam berättar också om sina gruppvägledningssektioner, att de brukar innehålla ett genusperspektiv. Sam säger efter intervjuns gång, att hen inte är genusmedveten utan fokus ligger snarare på personen som vägleds.

Andrea berättar att dennes profession är att vara objektiv i både informationer och samtal. I Facebookgruppen, som Andrea har med eleverna, försöker hen varje vecka lägga upp en yrkesfilm som visar personer i könsnormbrytande yrken. Andreas mål är att försöka vidga elevernas perspektiv,

Jag försöker ju öppna upp dem så att de ser personerna i samhället, vad de gör och vad vill de sätta in sig själva i, i vilket sammanhang och så (Andrea).

Att uppmuntra eleverna till att våga söka och inte göra det till någon grej är viktigt. Andrea beskriver processen på följande sätt, börja med att uppmuntra eleven till att våga. För att sedan låta eleven träffa yrkesverksamma personer inom yrket och eventuellt möta elever som går det aktuella programmet med samma kön som den själv. Andrea berättar att hen skickar statistik från *På tal om kvinnor och män* till mattelärarna som de kan använda i undervisningen med eleverna. Andrea vill i framtiden på något sätt ha en jämställdhetsvecka på skolan som bland annat kan spegla genusperspektivet. Andrea nämner också att hen på något sätt vill försöka följa upp hur mattelärarna använder statistiken som skickats till dem.

Kims utgångspunkt i sitt arbete är att alltid försöka utgå från eleverna, genom att kartlägga, kolla av intresseområden och ge tips om öppet hus. Kim säger: ”man ska ha ett

schysst bemötande och utgå ifrån individens perspektiv” (Kim). Att arbeta med elever som vill göra könsnormbrytande utbildningsval är inte något konstigt, utan Kim försöker istället inte göra någon stor sak av utbildningsvalet. Kim vill vara neutral i klassrumssituationer för att inte påverka elevernas uppfattningar och värderingar gällande genus.

Det handlar om att inte bli förvånad när man pratar med elever om deras utbildningsval, utan utgå från att eleverna kommer med sina individuella verkligheter berättar Dominique. Dominique nämner att eleverna ska titta på sina utbildningsval utifrån könsperspektivet för att det inte är konstigt om en elev vill göra ett könsnormbrytande val. Att hitta goda exempel på Google är något som Dominique arbetar med. Detta för att visa eleverna att det finns personer som har gjort könsnormbrytande val förut och att det inte är något konstigt. Dominique säger att det handlar om vem man är som person och Dominique använder sin personliga filosofi att alla kan göra vad de vill, bara de vill tillräckligt mycket.

Jag försöker att tänka på att man aldrig säger att ”ni killar ni kan”, ”ni tjejer ni kan”.. utan man pratar neutralt (Dominique).

En utveckling av den existerande temaveckan, tror Dominique, kan vara till en fördel för att eleverna inte ska göra traditionella val.

Tintin säger att man måste ta upp och visa att det går att bryta fördomar gällande genus. Tintin berättar att hen hellre uppmuntrar än säger till eleverna att det går inte. Att våga uppmuntra eleverna till att tänka fritt är bra, berättar Tintin.

Att man har en överrepresentation av tjejer då kanske på frisör eller man kanske har då bara killar på industri och då kan jag betona att det liksom att tänk annorlunda, bryt mönstren, våga utmana (Tintin).

Också att vara saklig och inte nedlåtande i elevernas val är viktigt. Tintin tror att aktiviteter såsom workshop och temadagar skulle kunna utveckla vägledningen mer gällande genus.

Alexis har ett väldigt öppet förhållningssätt och ser det inte som något självklart att exempelvis killar ska gå industri eller tjejer omvårdnad. I kommunen där Alexis arbetar försöker gymnasieskolor locka till sig elever till könsnormbrytande utbildningar. Exempelvis berättade Alexis om en reklamkampanj där de vanligaste könen inom yrket hade bytt platser.

Cameron, Sam och Kim hade alla tre gärna i framtiden bjudit in goda förebilder som arbetar med könsnormbrytande yrken. Dominique och Tintin hade gärna sett att det funnits

kompetensutbildningar inom genus som de kunde tillämpat i sitt vägledningsarbete. Kim och Dominique berättar också att samarbete med exempelvis lärarna hade varit bra för att utveckla något som kan hjälpa eleverna att se på utbildningar och yrken med andra ögon.

5.3.1 Analys

Utifrån barndomen och de föreställningar som har skapats där samt det informanterna lärt sig på utbildningen om till exempel neutralitet, och hur informanterna tolkar och översätter lagtexten § 2.6 har de skapat deras eget individuella arbetsätt. Informanterna har på det sätt som Czarniawska (2005, 112) talar om, tolkat skollagen och konstruerat ett arbetsätt utifrån sin tolkning om hur de ska arbeta. Samtidigt som informanterna har gjort en tolkning bär de också med sig de föreställningar och könsroller som de skapat under barndomen och utbildningen (Gottfredson 1981, 559 och Westberg-Wohlgemuth 1996, 1).

Eftersom alla informanter har haft olika uppväxter har det gjort att ingen tänker lika och föreställningarna som informanterna har om yrke och utbildning har skapats av vad de har tagit med sig från barndomen. Någon gång under utbildningen till studie- och yrkesvägledare har ändå informanternas föreställningar förändrats till mer anpassade föreställningar kopplade till studie- och yrkesvägledarrollen. Såsom neutralitet och stötta och se individens val och inte påverka. Det i sin tur kan också ha påverkat hur de arbetar idag. Informanterna hade en kognitiv karta innan utbildningen till studie- och yrkesvägledare som utvecklades under utbildningens gång till den kognitiva kartan som de har idag. Det är som Gottfredson (1981, 575) nämner, att alla individer utvecklar sin kognitiva karta efter ålder. På samma sätt påverkar även utbildningen den kognitiva kartan. Även utbildningen till studie- och yrkesvägledare kan påverka hur informanterna arbetar. Utbildningen talar om neutralitet, vilken kan ses som ett hinder då studie- och yrkesvägledaren också strävar efter att följa lagtexten § 2.6.

Gällande informanternas syn på vad som är genus förekommer två olika synsätt, antingen att det handlar om vad som är manligt respektive kvinnligt eller om något som är konstruerat. Det man kan se är att de informanter som ser på kön som manligt och kvinnligt har snarlika erfarenheter, till exempel gällande deras barndom. Medan den del som anser att kön är något som är konstruerat snarare präglats av senare erfarenheter i livet exempelvis genom deras umgängeskretser och så vidare.

De gemensamma spår man kan se är att båda synsätten tolkar lagtexten § 2.6 som att man, i arbetssättet, på något sätt ska stötta eleven. Denna stöttning har dock olika bemärkelser, men i stora drag innebär det samma sak. Trots informanternas olika synsätt på genus, arbetar de ungefär på liknade sätt. Informanternas arbetsätt innebär i stora drag att man på olika sätt ska vidga perspektiven hos eleven gällande kön och se till individens intresse. Att förhålla sig neutralt och att uppmuntra är två centrala begrepp i informanternas arbetsätt även om det inte alltid benämns med begrepp som neutral och uppmuntra.

5.4 Sammanfattande slutsatser

Informanterna talar om och förstår lagtexten § 2.6 på olika sätt, beroende på vilka föreställningar de har med sig från barndomen, men på något sätt ändå likartat. Informanterna har alla haft olika uppväxter och därmed skapat olika föreställningar, vilket betyder att alla har olika sätt att arbeta gällande genus. Informanternas föreställningar om genus har konstruerats under barndomen utifrån deras konkreta tänkande. Vilket informanterna under tonåren har förändrat till ett kognitivt tänkande och som de har burit med sig under utbildningen till studie- och yrkesvägledare. Under utbildningen har informanternas föreställningar och då kognitiva kartor förändrats till de kartor informanterna har idag. Barnens könsidentitet skapas alltså redan från tidig barndom. All personal som arbetar med barn i tidig ålder, samt föräldrar, har därmed en uppgift att försöka få barnen att utmana den generella bilden som finns angående till exempel arbete och genus. Detta i sin tur kan underlätta det arbete som studie- och yrkesvägledarna gör när de hjälper eleverna med deras utbildnings- och yrkesval. Vid detta arbete måste studie- och yrkesvägledarna dessutom försöka vara medvetna om och bortse från sina egna kognitiva kartor.

Eftersom alla studie- och yrkesvägledarna har olika barndomar, har de tolkat lagtexten § 2.6 på olika individuella sätt. Problemet med att studie- och yrkesvägledarna inte följer lagtexten, som skolinspektionens rapport visat, är att de inte är medvetna om sina egna kognitiva kartor utan de har med dessa in i vägledningen med eleverna.

Informanterna nämner alla att ett samarbete med övrig personal på skolan gällande genus hade varit bra, men de nämner också att ett sådant inte finns idag. Majoriteten av informanterna nämner att det inte bara är studie- och yrkesvägledarnas ansvar att arbeta

med genusperspektivet i skolan. Då vissa informanter även ser otydligheter i lagtexten gällande deras tolkning, blir det svårt för dem att tillämpa lagtexten i praktiken. Vissa informanter arbetar mer aktivt med genus i vägledningssituationer medan andra arbetar mindre med detta.

Studie- och yrkesvägledarna har problem med att packa upp lagtexten § 2.6 likartat gällande genus. Man skulle kunna tro att lagtexten packades upp som en kolonisation, men då informanterna är omedvetna om detta blir uppackningen istället en imitation. Då det blir en imitation av lagtexten påverkar detta informanterna då dessa inte arbetar lika aktivt med att motverka begränsningar gällande kön som om det skulle varit en kolonisation. Detta påverkas av informanternas förhållningssätt till neutralitet. Vilket bidrar till individanpassad vägledning istället för neutral vägledning som vågar utmana eleverna.

Alla informanter säger på något sätt att man ska stötta eleven. Det säger informanterna utifrån deras tolkning av lagtexten. Informanternas tolkning byggs även på föreställningar och hur utbildningen har präglat dem. En del av utbildningen lär ut att man ska analysera sig själv för att skapa en förståelse av ens egna värderingar, könsroller och föreställningar. Neutralitet är något som nämns relativt mycket under utbildningen något som informanterna återkommer till flera gånger under intervjuerna och innebär att man snarare uppmuntrar eleven. För att vara neutral krävs det att ha en kännedom om sig själv för att kunna ställa denna åt sidan och fokusera på elevernas kognitiva kartor. Skollagen å andra sidan säger att studie- och yrkesvägledarna exempelvis ska arbeta med att motverka begränsningar gällande kön, vilket kan beskrivas som att studie- och yrkesvägledarna ska utmana eleverna. Att utmana eleverna kräver kunskap om vad genus är och hur man kan arbeta med detta. Problemet är att skollagen delvis motsätter informanternas förståelse av neutralitet, vilket gör att lagtexten prioriteras i mindre utsträckning än neutraliteten som utbildningen talar om. Detta bidrar till att imitationen av lagtexten, alltså att studie- och yrkesvägledarna inte prioriterar att arbeta med lagtexten § 2.6, förstärks ytterligare.

6 Diskussion

Det här kapitlet är uppbyggt kring resultat-, metod- och teoridiskussioner. Begreppet neutralitet diskuteras i slutet innan förslag om fortsatt forskning presenteras.

6.1 Resultatdiskussion

SCB (Yrkesstrukturen i Sverige 2012) visar att yrken som antingen ses som kvinno- eller mansdominerande fortfarande tillskrivs som sådana. Några av informanterna kategoriserar kön efter yrken. Att kategorisera kön efter yrken skulle kunna leda till att studie- och yrkesvägledarna begränsar eleverna, samtidigt som de gör det svårt att arbeta med lagtexten § 2.6. Könsegregeringen som finns kan bland annat påverkas av att informanternas uppfattning av manligt och kvinnligt till viss del lever kvar i de traditionella köns mönstren. Detta i sin tur kan göra att eleverna väljer könstraditionella gymnasieprogram (Gruffman 2010, 73 och Sandell 2007, 127).

Lovén och Dresch (2010, 54) nämner att identitetssökandet hos eleverna är som störst vid gymnasievalet. Eleverna påverkas antingen positivt eller negativt av studie- och yrkesvägledarens inflytande gällande till exempel manligt och kvinnligt och hur de talar om det i samtal. Ser studie- och yrkesvägledaren ingen skillnad mellan män och kvinnor påverkas inte eleverna negativt av detta. Om studie- och yrkesvägledaren ser skillnad mellan män och kvinnor påverkas inte eleverna positivt av detta då studie- och yrkesvägledarens generella bild av yrken kan överföras till eleverna (Gottfredson 1981, 575). Det viktiga är att studie- och yrkesvägledaren vågar utmana eleverna och att eleverna blir medvetna om sina egna kognitiva kartor. På så sätt kan studie- och yrkesvägledaren skilja på sin egen kognitiva karta och elevens kognitiva karta, samtidigt som studie- och yrkesvägledaren kan förhålla sig neutralt.

6.1.1 Förslag på utvecklingsmöjligheter

Utvecklingsmöjligheter för att studie- och yrkesvägledarna skulle få mer kunskap om genus skulle kunna vara att studie- och yrkesvägledarna bland annat skulle få åka på kurser som föreläser om genus. Dessa kurser skulle kunna ge studie- och yrkesvägledarna inspiration om hur de skulle kunna arbeta med bland annat att utmana eleverna i deras utbildningsval. På detta sätt, utan att känna tvång, skulle de kunna skapa en normativ institution gällande arbetet med att bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön samt bidra till hela grundskolans samarbete gällande genus.

Skolpersonalen skulle kunna arbeta fram en gemensam strategi för hur de skulle kunna arbeta med bland annat lagtexten § 2.6. Samarbetet som skolpersonalen kunde haft gällande genus hade lett till en bättre arbetsmiljö för alla, elever som personal, så att alla arbetar mot samma mål. Detta samarbete kunde gjort att hela skolan arbetat med gemensamma mål för att reda ut otydligheterna, vilket flera av informanterna nämner, i lagtexten § 2.6. Samarbetet kunde skapat den normativa institutionen som idag saknas på grund av att studie- och yrkesvägledarna inte är vana att arbeta med skollagen. Även ett samarbete mellan studie- och yrkesvägledarprogrammet och lärarprogrammet skulle kunna bidra till att studie- och yrkesvägledarna och lärarna tidigt samarbetar gällande hur de ska arbeta med genus. Detta blir också viktigt för eleverna då de får samma budskap gällande genus från hela skolan.

6.2 Metoddiskussion

Vi har gjort ett antal iakttagelser som kan ha påverkat studien gällande metoden. Vi anser inte att vi kunde genomfört studien med någon annan metod än den kvalitativa metoden, eftersom studie- och yrkesvägledarnas berättelser stod i centrum. Vi kunde möjligtvis gjort observationer som en komplettering till intervjun för att på så vis få en bättre inblick i studie- och yrkesvägledarnas arbetssätt.

En del av informanterna kände sig lite besvärade av att behöva bli inspelade med diktafon. Detta kan ha gjort att det empiriska materialet kan ha försämrats något. Ett alternativ hade varit att bara anteckna under intervjun. Vi tror inte detta hade gett lika bra resultat, då vi inte hade haft möjlighet att citera viktiga faktorer som informanterna berättat under intervjuerna och som hade lyft resultatet ytterligare.

Att skicka intervjuformuläret och lagtexten till informanterna ett par dagar före intervjun, hade gjort att informanterna kunde förbereda sig mer inför intervjun. Nu upplevde vi att vissa informanter blev lite stressade, och på så sätt kan vissa delar av resultatet ha blivit felaktiga och motsvarade inte frågan vi ställt. Detta i sin tur hade kanske gett oss ännu mer genomtänkta svar. Vi hade estimerat 45 minuter till intervjuerna men vi upplevde det som lite, då informanterna hade mycket att dela med sig av. Vi upplevde att vi hade behövt mer tid vid intervjuerna, för då hade vi även haft tid till att prata med informanterna under andra omständigheter efter intervjun (Dalen 2007, 42).

Förslag om förbättring av det empiriska materialet kunde gjorts med hjälp av fler krav i avgränsningen av urvalet. Till exempel att genus var något som hela skolan talade om och inte bara studie- och yrkesvägledarna.

Vi har även funderat på hur vi presenterade lagtexten för informanterna, och om det möjligtvis skapade ett missförstånd mellan oss och informanterna. Vi kunde även bett informanterna om fler konkreta exempel när de berättade saker. Detta hade bidragit till att vi hade haft vissa saker som informanterna berättat om mer illustrerat och som hade kunnat visas ännu tydligare i den här studien. I övrigt är vi nöjda med det empiriska material som vi har samlat in under intervjuernas gång och tycker att det visar de mönster som vi sökt.

6.3 Teoridiskussion

Vi valde ut delar av tre teorier som vi ansåg vi kunde analysera våra frågeställningar utifrån. Anledningen till att vi valde delar av teorier var för att resultatet antagligen inte speglat frågeställningarna om vi hade använt teorierna i sin helhet. Vi upplevde inte att begreppen hade behövt kompletteras, utan begreppen fungerade bra som verktyg för att besvara frågeställningarna.

Vi har även diskuterat möjligheten att använda oss av andra genusteorier men känner att detta inte hade bidragit till det vi ville undersöka. Vi upplever inte att övriga teorier vi kan, såsom karriärvalsteorier, var till nytta för den här studien. Studien handlade inte om att analysera studie- och yrkesvägledarnas karriärer, utan istället om deras föreställningar och tolkningar gällande genus.

6.4 Neutralitet

Neutralitet är ett ord som återkom under intervjuerna med informanterna. Detta ledde till att informanterna uttryckte neutralitet som ett förhållningssätt. Gottfredson (1981, 575) talar om sina kognitiva kartor och att alla individer har dessa kartor. Då alla individer har egna kognitiva kartor, är det viktigt att studie- och yrkesvägledarna blir medvetna om sina egna kognitiva kartor och samtidigt försöker hjälpa eleverna med att de ska kunna se sina egna kognitiva kartor. Detta skulle kunna vara ett sätt för studie- och yrkesvägledarna att förhålla sig neutralt. Neutraliteten är viktig i arbetet som studie- och yrkesvägledare för att stötta individer. Informanterna upplever neutralitet som ett sätt att förhålla sig, vilket visar att informanterna tycker att de ska stödja eleverna i deras val utifrån deras kognitiva karta.

Förhåller sig studie- och yrkesvägledaren neutralt har det ingen betydelse hur man ser på genus. Antingen väljer studie- och yrkesvägledaren att utgå från individperspektivet eller utmanar denne eleven, för då väljer studie- och yrkesvägledaren att utgå från eleven och vad den vill och på så sätt begränsas inte eleven gällande till exempel genus. Ett problem kan uppstå när studie- och yrkesvägledaren är neutral, men eleven har könsmärkt yrken (Westberg-Wohlgemuth 1996, 5-6). Detta i sin tur gör att studie- och yrkesvägledarna begränsar eleverna i deras utbildning- och yrkesval. Vilket kan ses som att studie- och yrkesvägledarna får svårt att arbeta med lagtexten § 2.6, då de på sätt och vis begränsar eleverna efter kön (LGR 11 2011, 14). På ett annat sätt är det ingen svårighet då studie- och yrkesvägledarna, istället för att reproducera könstrukturer, utmanar eleverna i deras val.

Frågan är om det går att vara neutral? Att det hade varit det bästa för eleverna är en sak, men går det till exempel alltid att bortse från sin egna kognitiva karta. Gottfredson (1981, 575) poängterar att den generella bilden som finns av exempelvis yrken är svår att ändra om elevens föreställning motsätter studie- och yrkesvägledarens. I detta fall kan studie- och yrkesvägledaren prioritera sin egen bild och inte vägleda eleverna till deras bästa, på så sätt är inte studie- och yrkesvägledaren helt neutral. Med detta vill vi säga att studie- och yrkesvägledarna till viss del kan vara neutrala, om de kan vara medvetna om sina egna kognitiva kartor. För i slutet handlar det om att studie- och yrkesvägledaren inte skall begränsa eleverna utan istället utmana dem.

Ska det vara ett individperspektiv på vägledningen eller är det viktigare att studie- och yrkesvägledaren har ett neutralt förhållningssätt? För att följa lagtexten § 2.6 hade det

optimala varit att ha ett neutralt förhållningssätt samtidigt som man hade utmanat eleverna i deras val. Ett annat alternativ hade varit individuell vägledning men då finns risk för att studie- och yrkesvägledaren bara ser till elevens eget intresse. Då detta intresse är färgat av elevens kognitiva kartor och föreställningar om kön. Genom individuell vägledning låter studie- och yrkesvägledaren reproduktionen vara kvar istället för att vidga elevens perspektiv.

Ett annat problem berör förhållandet mellan lagtexten § 2.6 och utbildningens lärande om neutralitet. Det som sker är att lagtexten som säger att studie- och yrkesvägledaren ska bidra till att motverka begränsningar gällande kön krockar med utbildningens lärande om neutralitet. Det hade varit bra att förstärka och utveckla begreppet neutralitet, samtidigt som lagtexten hade utvecklat vad som menas med att studie- och yrkesvägledarna ska bidra till att motverka begränsningar gällande kön. På så sätt blir det ingen sammanstötning.

6.5 Förslag på fortsatt forskning

Vi har undersökt hur studie- och yrkesvägledarna uppfattar sig själva. Förslagsvis hade vi tyckt det var intressant att i framtida forskning undersöka hur elever uppfattar eller påverkas av studie- och yrkesvägledarnas kognitiva kartor gällande genus och yrken. Ett exempel är att ställa frågor om hur eleverna upplever att studie- och yrkesvägledarna arbetar med dem. För att sedan kunna analysera det eleverna berättar under intervjuerna utifrån teorier om föreställningar om yrken och konstruerandet av könsroller. Undersökningen tror vi hade bidragit till en djupare förståelse ur elevens perspektiv, till skillnad från vår studie som har undersökt studie- och yrkesvägledarnas perspektiv.

Ett annat förslag på forskning hade varit att undersöka neutralitet. Vad har neutralitet för mening hos studie- och yrkesvägledarna och hur påverkar det deras värderingar. Vad det i sin tur gör för skillnad i studie- och yrkesvägledarnas arbetssätt.

Referenslista

Ahrne, Göran, Roman, Christine och Franzén, Mats. 2008. *Det sociala landskapet: en sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*. 4 uppl. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Bimrose, Jenny. 2010 Guidance for girls and women. I *International handbook of career guidance*, James A. Athanasou och Raoul van Esbroeck (red.), 375-404. Springer.

Blomqvist, Martha. 2001. Arbetsorganisatorisk förändring ur ett genusperspektiv. I *Könssegregering i arbetslivet*, Lena Gonäs, Gerd Lindgren och Carina Bildt (red.), 73-84. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Czarniawska, Barbara. 2005. *En teori om organisering*. Lund: Studentlitteratur.

Dalen, Monica. 2007. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.

Egan, Gerard. 2010. The skilled helper: A problem-management and opportunity-development approach to helping. 9 uppl. Brooks/Cole cengage learning.

Eriksson, Stefan och Lagerström, Jonas. 2012. The labour market consequences of gender differences in job search. Springer Science+Business Media.

Forsberg, Eva-Maria. 2001. Förändringsprocesser och kompetensutveckling med könsperspektiv. I *Könssegregering i arbetslivet*, Lena Gonäs, Gerd Lindgren och Carina Bildt (red.), 127-138. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet. 2002. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. (Hämtad 2013-10-07).

Gemzöe, Lena. 2010. *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.

- Gothlin, Eva. 1996. *Kön eller genus?* Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborg
- Granqvist, Lena och Persson, Helena. 2004. Kvinnor och mäns karriärvägar på den svenska arbetsmarknaden. I *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*, SOU 2004:43, 313-337. Stockholm: Fritze.
- Gruffman, Ulf. 2010. Klassresenärer och kvarstannare. I *Att bana vägen mot framtiden: Karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*, Lisbeth Lundahl (red.), 63-89. Lund: Studentlitteratur.
- Gruffman, Ulf och Schedin, Gunnar. 2010. Vägledning för vem? I *Att bana vägen mot framtiden: karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*, Lisbeth Lundahl (red.), 91-100. Lund: Studentlitteratur.
- Hebson, Gail och Rubery, Jill. 2004. Könsssegregering - Förändring och kontinuitet. I *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*, SOU 2004:43, 193-229. Stockholm: Fritze.
- Isacson, Maths och Silvén, Eva. 2002. Yrken och yrkeskonstruktion i det moderna och senmoderna samhället. I *Utbildning, kompetens och arbete*, Kenneth Abrahamsson m.fl. (red.), 267-281. Lund: Studentlitteratur.
- Kaiser, Lutz C. 2007. Gender-job satisfaction differences across Europe: An indicator for labour market modernization. *International Journal of Manpower* Vol. 28 No. 1, 75-94.
- Larsen, Ann Kristin. 2009. *Metod helt enkelt - en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups
- Lgr 11. 2011. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Stockholm: Skolverket.
- Lidström, Lena. 2010. Mödan att finna och nå sina karriärmål. I *Att bana vägen mot framtiden: Karriärmål och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*, Lisbeth Lundahl (red.), 103-126. Lund: Studentlitteratur.

Lovén, Anders och Dresch, James. 2010. Vägen efter grundskolan. I *Att bana vägen mot framtiden: Karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*, Lisbeth Lundahl (red.), 37-61. Lund: Studentlitteratur.

Löfström, Åsa. 2005. *Könsrollerna består*. Välfärd 2005 nr 1:18-20.

Nermo, Magnus. 2004. Yrkessegregering i sju länder - En jämförelse av könsmönster på olika arbetsplatser. I *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*, SOU 2004:43, 231-261. Stockholm: Fritze.

På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet. 2012. Statistiska centralbyrån.

Sandell, Anna. 2007. *Utbildningssegregation och självsortering: Om gymnasieval, genus och lokala praktiker*. Diss., Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Skolinspektionen. 2013. *Studie- och yrkesvägledare i grundskolan*. Rapport 2013:5 Stockholm: Skolinspektionen.

Soidre, Tiiu. 2009. Kvinnor och män i arbete: Differentiering och stratifiering. I *Arbetslivet*, Tomas Berglund & Stefan Schedin (red.), 387-419. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

SOU 1997:139. Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. *Hemmet, barnen och makten: Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. Stockholm: Fritze.

SOU 2004:43. Utredningen om den könssegregerade svenska arbetsmarknaden. *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*. Stockholm: Fritze.

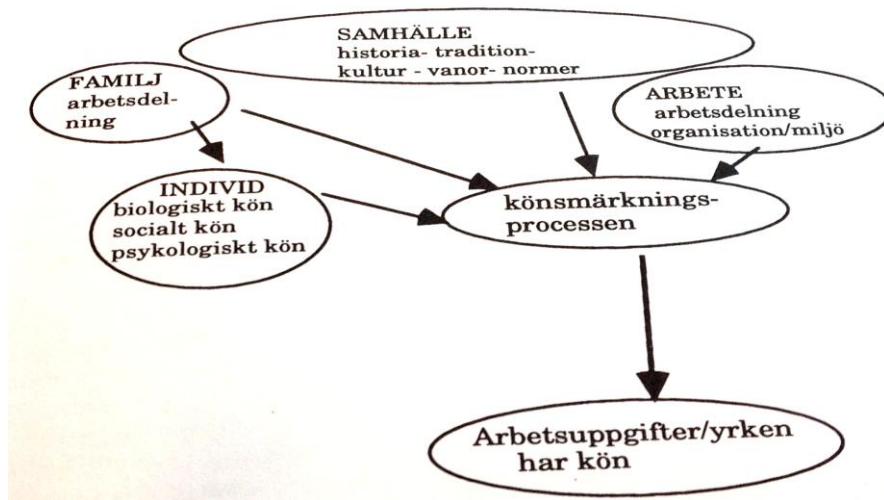
Thurén, Torsten, 2007. *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2 uppl. Malmö: Liber AB.

Ulfsdotter Eriksson, Ylva. 2012. *Yrke*. Malmö: Liber AB.

Westberg-Wohlgemuth, Hanna. 1996. *Kvinnor och män märks. Könsmärkning av arbete – en dold lärandeprocess*. Stockholms universitet.

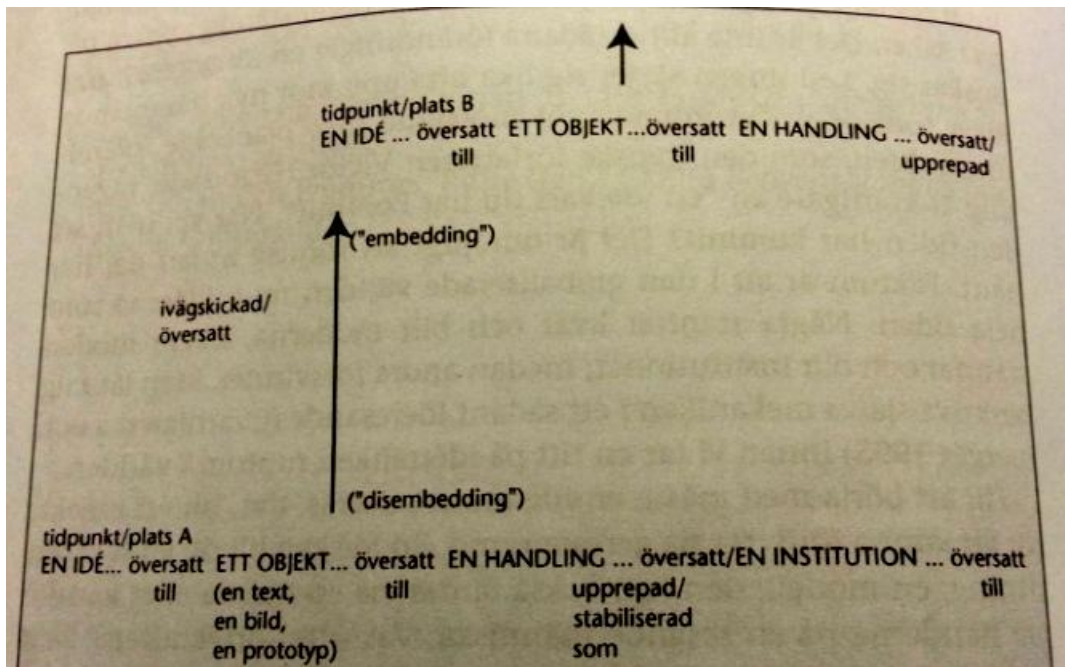
Yrkesstrukturen i Sverige. 2010. Statistiska centralbyrån. Stockholm: Statistiska meddelanden AM33SM1201.

Bilaga 1

Figur 1.1 Illustrerad bild av könsmärkningsprocessen (Westberg-Wohlgemuth 1996, 5).

Bilaga 2

Figur 1.2 Teori om hur idéer färdas (Czarniawska 2005, 112).

Bilaga 3

E-mejl som vi skickade till tänkbara informanter.

Hej!

Vi är två studenter som nu läser tredje året på studie- och yrkesvägledarprogrammet, och har nu kommit fram till vår C-uppsats (examensarbete).

Vi ska studera studie- och yrkesvägledares arbetssätt och medvetenhet utifrån ett genusperspektiv.

Vi undrar om ni är intresserade av att ställa upp på en intervju? Vi estimerar att intervjun tar ca 45 minuter. Vi kommer även att använda oss av diktafon, för att spela in intervjun som underlättar för oss när vi ska transkribera intervjuerna. Vi tror att det ger bäst resultat för studien. Vi kommer ta hänsyn till de etiska riktlinjer som vetenskapsrådet arbetat fram gällande intervjuer (*informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet*). Vi kommer att genomföra intervjuerna under veckorna 41-43, och är relativt flexibla för era önskemål gällande tid under denna period.

Arbetar ni inte själva med det, men känner någon annan som gör det, hade vi varit tacksamma om ni vill förmedla dessa personer till oss.

Har ni några frågor gällande studien, hör gärna av er till oss!

Hoppas att ni tycker vårt arbete låter intressant och att vi hörs av!

Vänliga hälsningar,

Karolina Juhlin och Caroline Österberg

Bilaga 4

Meddelande som vi skickade ut via sociala medier.

Vi är två studenter som studerar till studie- och yrkesvägledare vid Malmö högskola. Vi går nu vårt sista år och har nu kommit fram till vårt examensarbete.

Vi kommer att studera studie- och yrkesvägledare i grundskolan och deras arbetssätt och medvetenhet utifrån ett genusperspektiv. Vi undrar om det är någon av er som anser er vara genusmedvetna och arbetar utifrån ett genusperspektiv?

Om ni gör det, skulle vi väldigt gärna vilja komma i kontakt med er!

Om ni inte arbetar med det, kanske ni känner någon annan studie- och yrkesvägledare inom grundskolan som arbetar med genusfrågor, och då vore vi tacksamma om ni vill förmedla dessa kontakter till oss.

Vi vore väldigt tacksamma för er hjälp!

Vänliga hälsningar,

Karolina och Caroline

Bilaga 5

Intervjuformuläret vi använde.

Bakgrund.

1. Berätta lite om dig som studie- och yrkesvägledare.
(Examen, utbildningsort, tidigare arbeten, tankar kring val om utbildning).
2. Vad är genus för er?
3. Vad har ni som vägledare med er för att underlätta genusmedveten vägledning?

Lagtext - tolkning och tankar.

4. Hur tolkar ni det som står i lagtexten?
(Fråga gärna efter konkreta exempel)
5. Vad har ni för övriga tankar om det som står i lagtexten?

Arbetsätt utifrån tolkning och tankar.

6. Vad fick ni med er från SYV utbildningen gällande hur ni kan arbeta med genusfrågor?
7. Hur anpassar ni ert arbetsätt utifrån det som står i skollagen gällande genus?
8. På vilket sätt samarbetar du med andra gällande det här?
(Hur pratar man om det i skolan).
9. Hur arbetar ni med elever som är intresserade av könsnormbrytande utbildningar och yrken?

Utveckling av begränsningar i utbildningsval.

10. Vad har ni haft med er sedan tidigare som påverkat att ni arbetar med genusfrågor?
11. På vilket sätt behövs genusfrågor i vägledararbetet?
12. Hur tror ni att ni skulle kunna utveckla genusvägledningen ytterligare?

Värderingar.

13. Hur arbetar ni med genusfrågor i samtalssituationer?
14. Hur arbetar ni med genusfrågor i klassrumsinformationer?
15. Vad tänker ni är manligt, kvinnligt och könsneutralt?
16. Hur uppfattar ni responsen, hos elever, när ni arbetar genusmedvetet?